

ШЫН

СОЛУН БОЛГАШ НОМЧУКЧУ
ХУНДУЛУГ НОМЧУКЧУ!

БО үнүр келген ЯНВАРЬ АИДА «ШЫННЫ» чагыдып алыр болзунарза,
ФЕВРАЛЬДАН эгелеп ап эгелээр силер.

Беш айда чагыдылганың өртөө — 70 рубль.

Үш айда — 40 рубль.

Бир айда — 14 рубль.

Дайынның хоочуннарыңа, инвалидтерге, бүгү чергенин пенсионерлеринге

Үш айда — 30 рубль.

Бир айда — 10 рубль.

Чагыдылганы харылаа черлеринде, оон чер-чер салбырларында хүлээп ап турар.

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүр эгелээн

№ 11 (15962) 1998 чылдың январь 31, суббота Ат салган шагы 22.50, Залар өртөө 1000 рубль.

СОЦИАЛ КАМГАЛАЛ

«ОВААРЫН, ШАГДАА-ДЫР МЕН»

Красноярск чордум. 1,5 миллион чурттакчылыг бо улуг орус хоорайга кижэ дээш сагыш човаашкын, оон социал камгалала бедик денденде тургустунган чорду.

Чангыс чижек, бүгү пенсионерлеринч — 1, 2, 3-кү чергези хамаанчок-транспорттун таксиден еске бүгү хевирлеринге чорууру халас. Бистин Кызылды бодаарга, ында автобус-биле чергештир троллейбус, трамвай чоруп турар болгай.

Ол хоорайнын бүгү студентилеринин нитинин кандыг-бир хөлгезинге кирип келгеш, акша төлөвөс чорду. Чүгүле студент шыңгалгазын көргүзүп каар,

лерге хамаарылга багай дээрзин чугаалаары артык эвес. Олар автобустардан үндүр иттирибшаан. Троллейбус, трамвайлар чок болганда — чадаг кылашта. Хоорайывышта, Кызылвыста, эн-не хундулуг хамаатыр кымнар деп бодаар силер? Пенсионерлер, студентилер, бети дээрже школачылар бе? Чок, а... шагдаалар(!).

Автобука шагдаа кижэ албан-хүлээлге күүседин чоран болза, хөлөзи төлөвөс, халас чоруур деп билдир мен. Ону база кандыг-кандыг таварылгада санаар дээрзин тускай кө-

рүп каан дүрүмнүг болгу кондуктор оолду 1 рубль негелкен дээш, аттынып, чүгүле хол четпеди. Оларнын экиндине — албан черинин чылыг негелери, а демгизи... «фуфайкалыг» дивес силер бе. Олар үштүн акша-шалыны база чер-дээр-биле демей ылгалдыг чүвө ыйнаан. Бир эртен 6 дугаарыг автобука бир шагдаа база 1 акша төлөвөс дээш хөлчөк шуугаазын үндүрдү. Кызыл хоорай чагыргазы шагдааларнын бо сула чанашкынын чүү деп көрүп турар ирги?

Седип МОНГАЛ.

«ТӨГЕРИК СТОЛ»

Кижэ болгаш бойдуз база долгандыр турар хүрээлелдиг богуңу чамдык айтырларынга хамаарышкан «Төгерик стол» висторикте, Парлаага бажында «Шын» солунун редакциязынга эркен. Журналистеринч айтырларынга харыяларын өзөрү-биле анаа ТР-ниң Күрүнениң арга-арыг ажил-агый комитетинин даргазы В. И. КАЦЗАЙ, республиканың балик камгалалынч инспекциянын начальниги Ф. Е. ФЕТИСОВ, Долгандыр турар хүрээлелди камгалаар талазы-биле ТР-ниң күрүнө комитетинин даргазынч орадакчысы А. А. ООРЖАК болгаш ТР-ниң Көдөз ажил-агый яамазынын аныыр кургавырлары камгалаар болгаш чоп үйгүлээр талазы-биле департаментинин начальниги И. И. БАДРА олар «төгерик столду» ажылынга киришкен.

Тус-түе удуртучулар боттарынын ажил-агыйнын дугайында кыска дыңдадырларын кылган соонда, «төгерик стол» колдуунда айтырыг-хары хевир-биле эркен.

ХАЖЫЫЗЫНДАН ХАЛДААШКЫННАР

В. И. Жарыктын чугаалаң турары-биле алыр, моон мурунда чылдарга бодаарга, көдө черлеринч чурттакчылары бо хүнерде хөмүр одаарын дыка өзүзөткөн болу турар. Чүгө дие оон өртөк-үенез болгаш сөөртүлгезинч чарыдалдары кедерей удуз апарганында ам хой кезинде ыш олап турар.

Чижек-биле алыр болза, 10 кубометр ыштын өртөө чаа акша-биле 8-ле рубль болу турар. Ол дээрже чангыс тонава хөмүрүнч өртөөгө ден-вээр, барык халас чыгы тун-дур. Ычангаш чамдык чурттакчылар ыш кезип алыр чөпшөөр кылдырып алган, харын ышты норма-зында ажыр кезип ап, чамдыкта мырышты төлөп, чөпшөөрдиг алабын, оорлаң кезип турарынын таварылгалары өзөш эвес. Бай-Тайганы Кара-Хөлде, Эрэнде чурттакчылар хөмүр кылдырып алыр чөпшөөр чөккө кезип ап турар апарган. Мындай чүүлдөр Таңы кожуунда база негелерге чөдө-Хөд кожуунун Ак-Тал-Хемниң Ооржак болгаш Каа-Хемниң Боронкадан Тоора-Хем чөдөр чоруткан оруктары чөп-кандык база хыяп турар апарган бис.

Чөпшөөр чөккө ыш кескен кижилеринч сагышыртып, торган турар. Ычангаш арга-арыгын камгалаар база оун катан өстүрүп көүлөдир сорулгач бис. Р.Ф.-тин «Арга-арыг кодекси» чокта чаа үенен, А Тыва Республиканың «Арга-арыг» камгалаарынын болгаш оун катан өстүрүшүнч Хоюлузун белегетин кылган, ТР-ниң Дээди Хуралына сайгарып көөрү-биле кирген бис.

Айтыры: — Владислав Иванович, сөөлгү үелерде республика девискээринде чыл бүрдү хой өрт болу турар апарган. Моон чылдаганы черде чүдөл?

— Шынап-ла, сөөлгү ыш чылда республиканың арга-арыг-биле шыттыганы дыка хой черлери өрткө алыска. Оон когаралдары база улуг дээрзи чугаажок. Бир эвес практика саугаар алыр болза, өрткө 15 чыл болгаш көүлөсү турар. Бистинде болуп турар өрттеринч 88 хуузу кижилеринч бурууздан, 2 хуузу электри шугум-нарындан болуп турар. Чижек-биле, эртен чылда арга-арыгга өрт бодурагы дээш буруулуг 8 мааматын түдүк илереткен, судже кирген бис. Оларнын чамдыкы улуг тораалдык төлөп, өскөдери тораалдан ангыда ангы-аңгы хуузаларга шөвөлдөгө шиттирел.

Айтыры: — Сөөлгү үелде республиканың чамдык левис-көөрлөрине дээрже үндүрген ракеталарынч артыкчылары дүжү турар апарган. Силеринч таланардан оун чүү деп болаар силер?

А. А. Ооржак: — Шын, харын. Бай-Тайганы Кара-Хөл, Монгун-Тайга база Алтайны болгаш Хакасанынч чамдык девискээрлерде ракеталарынч чыгарып турары 1996 чылдан бээр илереп келет. Салын үндүрген ракеталар боттарынын тускай программаны күүсөткөп, аларга адырып чамалган сөөлүдө, оларын артыкчылары чамдык дүжү турар. Оларнын ажилы турары чүгү кедерей хөмүрүгү бундүмүлдөр тургустунган. Ол бундүмүлдөр терге дүшкөп, ан-мөңүн, мал-маганын база агаарын болгаш сугу дамчытыр кижилерге улуг корар чөдөр болуру магат чөк. Бо таварылгада оларнын чөк болгаш кижилерге чөдөр чөк хоразы дээш Р.Ф.-тин Камгалал яамазы шүүдөлин төлөөр ужурул. Ол төлөвирлеринч дугайында айтырыг көдүртүпүп турар апарган.

А бистинч республиканың девискээр-биле ужуруп чоруп турар улуг самолеттарынч хоразы база бар. Ыдыг-даа болза оун шипчилээр, санаар талазы-биле ажилды кылдырып кончуп нарын болгаш шүүдөли улуг болу турарында амдызында анаа хамарыштыр каныг-даа ажил чөдөрбай турар деп болур.

Айтыры: — Саян-Шушенский суг хөлбөзүндө хоралыг бундүмүлдөр болгаш чөмгө ажылаар арга чок балыктар бар деп чугаалар үнүп турар. Оун шипчилээр турар бе?

— Саян-Шушенский суг хөлбөзүндө хоралыг бундүмүлдөр болгаш чөмгө ажылаар арга чок балыктар бар деп чугаалар үнүп турар. Оун шипчилээр турар бе? — Саян-Шушенский суг хөлбөзүндө хоралыг бундүмүлдөр болгаш чөмгө ажылаар арга чок балыктар бар деп чугаалар үнүп турар. Оун шипчилээр турар бе?

Айтыры: — Кызыл үелде Кызыл хоорайны болгаш оон чок-камызында хөмүр ыш кедерей болу турар. Оон хоразы кижилерге, мал-магана болгаш бойдузга дыка салдарын болгай.

Хары: — Кызылдын чылдыгы-энергия төвүндүг ышын шунту тымды турар бис. Кызыл хоорай дээрже Россияда эл ыштыг 10 хоорайларын саньда кирип турар дээрзин ажы-биле чугаалаар апар. Ыштын хөмүрүл толаралары-биле үш дөриг-хөмүрүл хоорайны ангы-аңгы левискөөрлеринде ажилдап турар. ЧӨТ-тен аңгыда кончуп хой ыш чурттакчыларынч хуу бажык-

1998 чылда Тыва Республикада Чазак харыл-заазынын төвүн автотранспорт салдып, шингээдип алырынга үндүрүп төлөвиринден хостаар дугайында

1997 чылдың декабрь 30-ле Дээди Хуралга хүлээп алган.

1 чүүл. 1998 чылда Тыва Республикада Чазак харыл-заазынын төвүн автотранспорт салдып, шингээдип алырынга орук фондузунче үндүрүп төлөвиринден хостаар.

2 чүүл. Ук Хоюлузу анаа ат салган хүден тура күштүг болдуруп. № 963.

Тыва Республикада Банклар болгаш банк ажил - чорудулганын дугайында Тыва Республиканың Хоюлузу күш чок болдураарын дугайында

1997 чылдың декабрь 30-ле Дээди Хуралга хүлээп алган.

1 чүүл. «Россия Федерациязынын Төп банкынын дугайында» (Россиянын Банкызы) № 65-ФЗ - Федералдыг хоюлузу күштүг болуп киргени-биле холбаштыр 1993 чылдын сентябрь 30-ле хүлээп алган № 538 - Тыва Республикада банклар болгаш банк ажил - чорудулганын дугайында Тыва Республиканың Хоюлузу оон соондагы өскөргөлдөр болгаш немелелери-биле катар күш чок деп санаар.

2 чүүл. Ук Хоюлузу албан сөзү-биле парламенттин соонда күштүг болуп кирер. Тыва Республиканың Президентизи Ш. ООРЖАК. № 964.

1998 чылдың январь 27.

В. Л. Биче-оолга «Тыва Республиканың өөредилгезинин алдарлыг ажилдакчызы» хундулуг атты тыпсырын дугайында

Тыва Республиканың Президентизинин Чарлыы Өөредилге талазы-биле ачы-хажыялары база хой чылдарда ак сесткилдиг ажилы дээш Тыванын күрүнө университетинин бүгү-чүлүг төвү федералдыг доцентизм Вестини Ламажковичи БИЧЕ-ООЛГА «Тыва Республиканың өөредилгезинин алдарлыг ажилдакчызы» хундулуг атты тыпсыр.

Тыва Республиканың Президентизи Ш. ООРЖАК. Кызыл хоорай, 1998 чылдың январь 23, № 155.

Subscription form for 'SHYN' newspaper, including fields for name, address, and payment details.

Subscription form for 'SHYN' newspaper, including fields for name, address, and payment details.

ШЫН — НОМЧУКЧУ — КАДЫ БИС

Эркен 1997 чылда «Шын» солун редакциязы 2100 чагааны алган, оон шипинде 356 чагаа парламенттин Айтырыг салып, коомда кирип азы дилег бижээ 78 авторлук чөдөр бичиге хууда харыны бичеги, оон беш кижинин чагаанын харыны солунга үндүргөн. Чижөк, үндүрүп полицияныга ажилдарга, кайы өөрөлгө черлеринче кирип болуру, азыралдыкчылар чидирген таварылгада кайзын дууламчы акша аларын дээш номчукчуларынч чагааларына харыны корреспонденттер Ч. Донгак, О. Санларга оун дөп харылдан турар черлерге барып четкеш-солунга тустуунда чырыктырар. Оон мурундалыг чылдар-биле деннөөр шүмүкүлөлдүг чагаалар өзөш. Ынчалза-ла Эрэндел Алексаандр Тав, Улуг-Хемден Кежик-оол Чөрөв, Чөөн-Хемчиктен Карыма Түлүш хүч бүрүндү чылг айтырларын көдүрүп ажил-агыйгы эвес, күрүнени өчүзүпчө өз-харысалга чок чорукту сойлап, хойге тамыштырганыр. Ол ышкан номчукчулар, ыш соонугалын өөренип көрүшпөөн, Чазак кежигүнери, тус-түе яамаларынч удуртучулары, спецнаистер-биле чугааны кылдырып кайы-ла талага ажыктыг, чаагай чанчык апарган.

ажыктыг, буянынч чорукту назмалп кыраан-нар, инвалидтер, хой уонгардыг өг-бүдөлөргө сагыш салып турар удуртучулар дугайында чагааларын дораан эскерип, сандатпайн парламента, Хөмүр-даа бол, дүжүлүгө үндүзүлөө практиктиг арга-дуржулга черле ажыктыг деп санаат хоочуннарынч бижээ сактышкынын, бодааларын база оон өртөйи турар бис.

Солунун почтазынч темалары хой явээ болгаш утка-ыштары байлаң, Нитилел-политиктинг амьдалында айтырларын чырыккан 816 чагаа келген. «Шынын» номчукчулары чуртта, республикада тургустунган нарын байдалды ышын билди, чоңуна чаагай чоруу, кайыр үези дээш шипилдөөр удуртучулардан кол хамаарыг дөп бола-дайы, күзели мыла илереттинген. Оон биче чергештир бистин бижикчелеринч кыжуну, суму чагыргамында байлаң, эрге-хоюлу күүсүлгези дээш ышкан айтырлардан хажыжыныга артаванар.

Бойдуз камгалала, оор-сук, ажилга кирип алары, куртаар оран-сава, кийр бижилдиге дугайында айтырлар хой-хей кижилеринч дүвүрөткө арга чок. Оларын редакция дүвүрөткө үстүкү черлер-биле харылап-каш дөп шипилдөөр дээрже шипчө дүшүлөй бол. Оларын шипилдөөрүнч алыс дөстөр чөдөр чөдөр шипилдөөр дээрзин база уттуп болбас.

Чуртвуста нити байлаң, экономика, социал айтырлар, рынокче шипилдиге үезинч бергелери канчаар ажып эртсе экиа дээш санал-оона азы чер-черлерде ажилдакчылар солунунч номчукчуларынч хөлөкчүлүшпөөн, Келген почтада социал байдалга чырыккан айтырыг тургускан чагаалар эки хой болуп турар. Көдөзинч чоңуна амьдалында хүн бүрүнч бергелери, хөмүр-дөп, ыштыг-биле хандырылга, экин ачы-дуузага пенсионерлер болгаш инвалидтеринч чөдө шипилдөөрүнч турар айтырлары — эң коңуу кичтөнгөйде. Солунунч редакциязы, корреспонденттери коңуунарыже үнүп, биче черлеринч аргаларын дилеп, айтырып четкештеринч чылдарынын талазы-биле хөмүгчүлөр дугайында чолга таныштырып, удуртучулар-биле интервюлары чыруткан. Оон чижээ, хуугу корреспондент Сергей Хөмчиктин «ТЭС» болгаш Кызылдын ЧӨТ дугайында, редактор В. Хоюлузуниң Ак-Довургантын чылдыгыга төвүлө байлаң талазы-биле бөдүк материалдарынч номчукчулар сактыр боор.

Номчукчуларынч хөлөкчүлүг, дүвүрө, дин илереткен «Дүвү чок калчаа далай», соонугалын отурган «Сүзүлгө», «Өс-бүлө бурулу» деп рубриканынч өзөш эвес мчтериллэр үенен. Ол темаларын ажилын, чырыдырыга дыка хой бижикчилер идея-кыйлыг киришкенер. Чогаалы Эдуард Донгак, эртендел Зоя Самдан, хоочун журналист Валерий Шарыпа, «Кадикшылды» төвүндү даргазы Наталья Тиртык-Кары, кездеш бижикчилер Шойдар Дүвөндөй (Чадаана), Самбуу Куулар (Ак-Довурек), Роза Кырыс (Кызыл кожуун), Уван-оол Монгуш (Таңы), Оолак Кара-Сал (Чөөн-Хемчик), Ондар Сузүкөй, Аваа Монгуш, Алексей Дыртый-оол, Юрий Кузнец оларынч аттары богуң апарып өөрүпчү.

Чуртвуста нити байлаң, экономика, социал айтырлар, рынокче шипилдиге үезинч бергелери канчаар ажып эртсе экиа дээш санал-оона азы чер-черлерде ажилдакчылар солунунч номчукчуларынч хөлөкчүлүшпөөн, Келген почтада социал байдалга чырыккан айтырыг тургускан чагаалар эки хой болуп турар. Көдөзинч чоңуна амьдалында хүн бүрүнч бергелери, хөмүр-дөп, ыштыг-биле хандырылга, экин ачы-дуузага пенсионерлер болгаш инвалидтеринч чөдө шипилдөөрүнч турар айтырлары — эң коңуу кичтөнгөйде. Солунунч редакциязы, корреспонденттери коңуунарыже үнүп, биче черлеринч аргаларын дилеп, айтырып четкештеринч чылдарынын талазы-биле хөмүгчүлөр дугайында чолга таныштырып, удуртучулар-биле интервюлары чыруткан. Оон чижээ, хуугу корреспондент Сергей Хөмчиктин «ТЭС» болгаш Кызылдын ЧӨТ дугайында, редактор В. Хоюлузуниң Ак-Довургантын чылдыгыга төвүлө байлаң талазы-биле бөдүк материалдарынч номчукчулар сактыр боор.

Чогаалы Эдуард Донгак, эртендел Зоя Самдан, хоочун журналист Валерий Шарыпа, «Кадикшылды» төвүндү даргазы Наталья Тиртык-Кары, кездеш бижикчилер Шойдар Дүвөндөй (Чадаана), Самбуу Куулар (Ак-Довурек), Роза Кырыс (Кызыл кожуун), Уван-оол Монгуш (Таңы), Оолак Кара-Сал (Чөөн-Хемчик), Ондар Сузүкөй, Аваа Монгуш, Алексей Дыртый-оол, Юрий Кузнец оларынч аттары богуң апарып өөрүпчү.

Шаг-үе калдыраан, акша-шалын өйүнч үймөй турар өйдө, кижилеринч амьдалы деннели, ылангыч көзөлдө, элөөн күдүлүк турарын чагаалардан эскерип болур. Ычангаш, бо талазы-биле бичи-ле чонга

Чаа чылдың башкы ийн адалтады. Амьдалында бижикчилеринч аравысга харылааның бир чыл дүрүзүндө хөмүрүлү түнээрге мындыг-дыр, Оожургал чок тура-сорукту бижикчилеринч көдө черле амьдалында, мөт, чер ажилынч талазы-биле бодааларын, ажил-агыйда бергелер чаа элөкчүлүккө эки чүүлдө, амьдалы чы молдөкчүлүккө база сонугаларга уттуп тур санап-оона кирген чагааларынын мч нап, силерге бузуреп атывыс. Этинч чы, «Шына» берге болганы билер силер, чөдөр шипилдөөрүнч айтырлар амьдалы мерген угадыны бистин номчукчулары бажыккан: Тывада хой солундарынч «Шын» бо чылын өчкө хой чырыктыр болган.

«ШЫН» — НОМЧУКЧУ — КАДЫ БИС.
Галина МАСНЫК-ООЛ.
Чагаа болгаш чагыдылга кизилеринч эргелескин.

Хундулуг маалыр не Людмила Каспыла-ооловниң Илереткен Иштик херектер сайдымын алынга кирип билиришкенинге хамаарышты Иштик херектер яамызында бөдүк шагдаа ажилдакчылары барып, херектин истелгези-биле таныжып көргөн.

ХАНЫНГ КУДА

Хундулуг маалыр не Людмила Каспыла-ооловниң Илереткен Иштик херектер сайдымын алынга кирип билиришкенинге хамаарышты Иштик херектер яамызында бөдүк шагдаа ажилдакчылары барып, херектин истелгези-биле таныжып көргөн.

Хундулуг маалыр не Людмила Каспыла-ооловниң Илереткен Иштик херектер сайдымын алынга кирип билиришкенинге хамаарышты Иштик херектер яамызында бөдүк шагдаа ажилдакчылары барып, херектин истелгези-биле таныжып көргөн.

Хундулуг маалыр не Людмила Каспыла-ооловниң Илереткен Иштик херектер сайдымын алынга кирип билиришкенинге хамаарышты Иштик херектер яамызында бөдүк шагдаа ажилдакчылары барып, херектин истелгези-биле таныжып көргөн.

Кымнар бис, кандыг бис?

Хундулуг маалыр не Людмила Каспыла-ооловниң Илереткен Иштик херектер сайдымын алынга кирип билиришкенинге хамаарышты Иштик херектер яамызында бөдүк шагдаа ажилдакчылары барып, херектин истелгези-биле таныжып көргөн.

ҮНҮП БЭЭРИН НЕГЭЭН

Тыва Республика-нын Чазак Башты-нын орадакчызы, ТР-нин Күрүнени өнү-хөргөнгизин эр-гелеп башкарат та-лазы-биле күрүнө ко-митетинин даргазы В. Ш. Оюунун адре-зинге чидиг шүгүм-чүлөлдү ТР-нин Пре-зидентизи Ш. Д. Ооржак кылган.

Херектиң ужуру чүдөл дие, В. Ш. Оюунун өг-бүдөзү ТР-нин Чазанын 1997 чылдың декабрь 25-те үндүргени доктаалыга дүүштүр бүгү назынын дүргүзүндү Тыванын шко-лаларына орус дыл баш-кылап келген, назыдап кы-раан назында кара чаас-кан артка М. В. Дробы-шевскайга үндүрүп берген үш өрөөлүгү квартираны кара туразыла ажелеп алган болуп турар.

Эжелеп алган орап-са-вазында дарый үчүп бээр дугайында негелдени В. Ш. Оюундү тоон корбонин барымдаалаан. Ш. Д. Ооржак айтыргыны бир ялыз тургузуп, чогуур ал-бан черлеринин удуртук-чуларыга, оон иштинде иштин херектер сайдыгы С. С. Б. Монгушка база, Мария Дробышевскайга үш квартираны куш-биле хо-стадып бээрин негезин.

ХАЖЫЗЫНДАН ХАЛДААШКЫННАР

наашкын-биле алырга, балы-ныстың кууларга 2 муң тон-надан өвөш өвөс. Мынчалп кээде, чыл бүрүдө 300—500 тонна эки тынарлык балыкты тудуп бодурунун аргалары бар. А сөөлү чылдарда ба-лыкты чүгө 30—40 хире то-наны дөнгүл-ле тудуп турар. Эрткен чылда Тожунун ба-лыкчылары 17-ле тонна балык туткан. Устү-Енисейниң Кы-зылда балык заводу боттары-ла бажылаан хелүден 200 тонна балык тудар чөпшээр-лел бээринске-даа чүгө 5—6 хире тоннаны туткан боду-рун. Сүт-Хөлдүң балынын кууларга 200 тонна ажил турар-даа болза, чылда чүгө 2—3 тоннаны тутса өкзи-ле ол. Балыкты түс-шаанда тудуп турбас болза, өзүп көвүдөш, бот-боттарың чижин кааптар. Оон соонда ол черлерге уул балык кажан-даа турбас апар болгай. Ылчангаш черде ба-лыкты өй-шаанда тудуп ту-рар болза эки. Чүгө чөпшээр-редип алыр херек. Ырак тай-галарда чурттап чоруур мал-чынар, ивжиликер балыкты чир шаа-биле тудуп ап ту-рарлар. Бистер оларны хору-вай турар бис. Чүгө дие олар төтөглекчи чорук кыл-байт турар. Ал-мения база илдиң ден билер мен. Бир өзү балыкты үс-наанда эки тудуп, дужаап, сарып, оон алы-аңгы асортменттиңниң продуктулар кылар болза, ол дээрге миллиард-миллард рубль орунда-тур. Балыкты тударың чарыгалы эи-не өвөш болуп турар.

ажыл-агыныыс апаа туруп берген. Оон ынай, К. Долчу-оол үстүдө адаанын «Тувин-ская правда» болгаш «Центр Азии» солуннарга менч кел-дергей үгүлдөп бижиткен ил-дык хомудангыч болган. Ол дугайында каталтап, хей чү-дө чуталаары менч эчок-ла-дыр. Черде илчаш болум ки-жилер-биле келип-херекчөк кы-ларына сундум чок. Чүвө түн-нелдиг болуп болгай. Ылчан-шин илереп келир апар. Бо бир черде чөдө бергени иле-рэн. Бо чүд дээрге, чамдык төтөглекчилер бистин ажил-дыкка уурдалуун, чүд-лаа кылар айын тыпайн, өскө аргалар ажилгап турары-дыр деп санаар мен. А «Центр Азии» солунда менч хама-арыштыр бижээр үгүл дээр-ге, ол кол уланышкыны менч өвөс, хары мээ, алманы тудуп алган, чонун бодурун эрге-шөөзүн-биле солгуп ал-ган Президентизинге, Чазакке бүүдү халдаашкын-дыр деп ажил-биле чуталаар апар. РФ-тин Президентизиниң Т. Д. Буруп эргиди төлөзүн К. С. Монгуштуң дугайын бижир турары база-ла ынады соору-галыг дээрзин номчукулар билер турар. Ону оппози-ция хажызындап ивжиң хелденишкни деп санаар херек. Бир өзүс чүгүл херек болза, мен Президентизиниң оперативга ажилдар чө-оон-даа өскө чогуур докумен-тилер турар болгай. КХЭ «Ан-чыны» удуртулганы сонгаар бир черде «Белка» деп акцио-нерлик ивжиңдеден уул түн-нүг акша-төгериң алган, ону анчыларга ана-ла үлөш, тай-гаже чорудуңкан болган. А херек корулуда алыр болза, бистер бо чылын 2400 кишти тыбарып төр черден чөпшээр-редип алгаш турган бис. Оон иштинден 170 киш кежи ТР-нин Чазаның кууларын фон-дузунга көрдүңер. К. Дол-чу-оол бистеге келген на-гыч-заявка-даа кирбөөн, ана-ла кара турарында белеткел ажилын өгөшөн. Бис «Анчы-ны» лицензия чокка белет-кээни 44 киш кежин хавырлап, 83 миллион рубльге торган бис. Ол анаа удурланган. Моон түңселде Долчу-оол Иштиң херектер ажилы-дан ажилдакчылар амылдыр-ген, бистин хамык докумен-тилеристи хавыртып апарган. Ам чартык ай ажил үдө

ПРОВЕРЬТЕ ПРАВИЛЬНОСТЬ ОФОРМЛЕНИЯ АБОНЕМЕНТА!

На абонемента должен быть проставлен оттиск кассовой машины. При оформлении подписки (переадресовки) без кассовой машины на абонемента проставляется оттиск календарного штампа отделения связи. В этом случае абонемента выдается подписчику с квитанцией об оплате стоимости подписки (переадресовки).

Для оформления подписки на газету или журнал а также для переадресования издания бланк абонемента с доставкой карточкой заполняется подписчиком чернилами, разборчиво, без сокращений в соответствии с условиями, изложенными в каталогах Союзпечати.

Заполнение месячных клеток при переадресовании издания, а также клетки «ПВ — МЕСТО» производится работниками предприятий связи и Роспечати.

КӨРҮҢҮР; АКША ҮЛЕЛГЕЗИ

ТР-нин Чазак январь айда республикага келген 39 млн. 38 муң рубльдиң ХУВААЛДАЗЫН январь 28-те кылган.

- 1. Бюджет организацияларына шалың төлөвири (шуту) бюджет ажилдакчыларыга январь айның чарты (аванс) дугалтыңан — 11 млн. 267 муң рубльди бээрин шиттирилээн.
2. Дараазында ажил-агыл адырларыга 9 млн. 630 муңу 1997 чылдың январь, февраль айларының шалыңда ажил берген: «Тыва газ» — 400 муң рубль; «Кан-Хем» хөмүр-лаш дараазына — 2 млн., Кызылдың чылдыгыга — 1,5 млн., «Тув-коммунаргерга» — 700 муң, Хайраканпийн чылдыгыга төлүгө — 450 муң, Шагаан-Арыг хоорайның водоканалга — 63 муң, Тыва электри четкилеринге — 1,5 млн., республиканың олар чүүд хандырап конторазынга — 390 муң, транспорт бүүдүрү-гөдөриңге (АТБ-1, АТБ-2, АТБ «Саян», Тываагропром, транс-1, тыва сугарында че-риниң автобазалары, Тураның селтеле-техниктиң бүү-дүрүлгөсү, ДСТО, Тыва агро-улетпур тудуу, Чеди-Хол ко-жуунуң чой адырларын кургалта-комунал ажил-агыл аргалары, Хову-Аксы-ның АТБ) — 1 млн. 254 муң рубльди берген.
3. Күрүнениң капитал са-лымчыны 351 муң рубль, оон иштинде: «Сименс» АТС-тин херекселерин ивир соорт-кени дөш кайлаң черинге 200 муң рубль, радиоаппа-ратчыларын херекселерин өккөп тургусканы дээш 151 муң рубльди тускайлаан.
4. Топ соңугада комиссия-ныче 200 муң рубльди шил-чткен.
5. Янзы-бүрү чарыгалдар дээш 16 млн. 650 муң, 1997 чылдың августта бюджет ажил-дакчыларының шалың акша-зын төлөп бээр-биле Чазак-тың МАПО-банкыдан алган чөлөзүн төлөзүңгө 15 млн. рубльди бээрин база шиттирилээн.
Үстүдө айтылган акша-тың республиканың Саң аш-мызының агар санындап ян-варының 29-30-ле «шымчөк үчүңкөн». Тус черлерге шил-чтинген шалың акшазын өй-шаанда үлөп бээр дуга-йында айтышкын бар бол-ган оон күөсөдөзүн конт-рольга алган.
Чечек ДОНПАК.

Айтыргы: — Балык кам-галаның инспекциязының ажилдакчылары Чагытай хө-лөг чөпшээр чок балык тудуп ал турган дээрзин дугайың, да «Тувинская правда» солун-га чоокта чаа бижээр. Ол дуга-йында фактылар шыл бис. — Республиканың балыкчы-лар ивжиңделеште Чагытай хөлдөн 18 миллион балык үр-гөсөзүн тудар кылдыр чөпшээр берген турган. Кажан бистин ажилдакчыларымыс ол улусту анаа хынап чөдө бээр-ге, херек кырында нормалдап оранчөк хөй кылдыр, мыры-най 30 миллионну тудуп алган болганын илереткен. Ылчан-гаш ол чүүдү илередиң кели-ярывиске, бистерин буруу чок черге үгүлдөп, кайы хамаан-чөк «эркет» кылып турар дуга-йында «Тувинская правда» солунга үгүлдөп бижээни ол. Ол херекти ам-даа төңүзүңгө чедир сайгаргаш, бурууду кижилерин дөмөй-ле ат-сыын илередиң үндүрүп кээр бис. Ылчан баста итүлдөп бижээр солун база бодурун буруузуң минин, бистерге ол дугайында кандыг-бир харыны бээр апар дээрзинге бүүрээр мен.

Чогум балык кууларын-ның талазы-биле бистин рес-публика Россияга эң оңайгай черлерин бирээниге санаып турар. Чүгө дие сугларымыс келергей арга, агаар арыг, балыктың элдиниң шынар тер-тини. Амгы үдө чижек са-

Мен Хүт заказнигиңде өгерилеп ажилдап эргелдөөн бээр үр болбадым, Хүт заказ-ниң колдуунда дуогулуг аң-нары болгаш куттарың камгалаар соорулганың тур-густуңан. Заказнигиңдө кон-чуг уулг девискээринде чаң-гыс өгер ажилдап турар. Бо девискээрге ий өгерини туд-рар болза ам ажил өккитч болуп.

Төтөгөлчилер колдуунда Кызыл хоорайдан кезип турар, Хүт хоорайдан ирак өвөс-лө болгай. Олар машиналыг, динжиңе чедир чөпселенген боор, транспорт чок чадаг

Сөөлү үдө хамааты Кара-оол Долчу-оол «Анчы» деп хуула бүүдүргөни биске бе-зин буртуктөп ажилып ал-ган. Хообун суугаар алыр бол-зо, ол бүүдүрүлгө чер бистин департаментиниң хайгарга-лыгыга турар ужурулг. Оон аңгыда тускай керээлиг, ил-чөзүн-чөпшөөрдүгү дээш, оон-даа өскө чогуур докумен-тилер турар болгай. КХЭ «Ан-чыны» удуртулганы сонгаар бир черде «Белка» деп акцио-нерлик ивжиңдеден уул түн-нүг акша-төгериң алган, ону анчыларга ана-ла үлөш, тай-гаже чорудуңкан болган. А херек корулуда алыр болза, бистер бо чылын 2400 кишти тыбарып төр черден чөпшээр-редип алгаш турган бис. Оон иштинден 170 киш кежи ТР-нин Чазаның кууларын фон-дузунга көрдүңер. К. Дол-чу-оол бистеге келген на-гыч-заявка-даа кирбөөн, ана-ла кара турарында белеткел ажилын өгөшөн. Бис «Анчы-ны» лицензия чокка белет-кээни 44 киш кежин хавырлап, 83 миллион рубльге торган бис. Ол анаа удурланган. Моон түңселде Долчу-оол Иштиң херектер ажилы-дан ажилдакчылар амылдыр-ген, бистин хамык докумен-тилеристи хавыртып апарган. Ам чартык ай ажил үдө

Айтыргы: Игорь Иргитович, чоокта чаа «Тувинская правда», «Центр Азии» солуннар ивир-лиң дугайында дика чидиг материалды парлаан болгай, анаа хамаарыштыр боттары-ңарың санадыңар чүд? — «Тувинская правда» со-лунун кол редакторунун ора-лакчыы О. Гаврилов бистин департаменттиң дугайы-

ниң оларны тудары берге. Хүтче чаңгыс орук Турандап чоруткан-даа болза, орук ара бар чыткып, төтөгөлчи-лериниң аңаш чорой баар оруктары кайы көвөй. Ыл-чангаш мени транспорт-биле хандырап болза, ажил оон-даа өккитч ужурулг.

Бистин Хүтүгү девискээ-риңде А. Неволниниң удур-туктарыңа улап турарын, бир истекчи алыр-ла, ула-ваанда өскөзүнө ивжиңир, оон оозу база солгур. Мын-да черде чылдаган бар чүвө бо. Сүт-Хөлдө херекти Ча-данаане шилчткен. Херек кичилер тур ирги дээш ке-жин-ле турар, ам шуут ша-лай-да бердим, тургутум! Каравыттың турар 3 кижиниң бирээни хоругда-ва, мен бодарымга, үшкү кижини тутпанда, аксы-сөзүң албаанда, артка 2-зин үндүрбө, хостава деп бодар мен. Кандыг чылдаган-биле республиканың улуг проку-рур Ондар Гега биле Кор-ген-оол Вячеславы хостап салганын база Кыргыз Хей-мер-оолду чүтө тутпай, хо-рудугайы турарың?

Кижилерге кандыг-да ба-гай чүвө кылбайн, ажил-те-лүдүс азырап чоруур бөдүү-дү-бүлө бис, илчалаа-даа улустуң күөңгөл чогуң. Кон-туучуң, хунуңне өлүрүңү-күн, бижектээшкни, боолааш-кын, чааралаашкың? Чата-нада 4 харлыг чаш уругуң күштээш, өлүрген дээрге суг кичи черде кайгаар, чуга-лаң чүвө тыппас-тыр. Во чүд? Бо лезинлерден, өлү-рүкчүлөрдөн колд деп хоруй берген олуртуваста, олар тө-рүңден турбайн канчаар. Кү-жүңгер нелер, өлүрүңүздөгө өршөдө көрүспөздүңер. Ал-га чүвө кижиниң амдык алган соонда, амдык-биле хары-нашпайн?

Анчы-шөзүң, ак-көк лезиниң алаашпа өдүм-чидим көрбөй чуртталган. Өлүрүңүздөгө чүдө хостөп салбай көрүңер, Бистин бичин күрүңөс — Тыналыста дүржөктөр, өлү-рүкчүлөр эвези, а дузаарга, эң кижиликер хөй, шын черде тынээр деп буауер, эрге-чөк хойлугу органырыңа улу-ду биле илчелешсе.

МОНГУШ, Сүт-Хөл кожуун, Сүт-Аксы өсүр. (Гонорарын созуңа).

ажыл-агыныыс апаа туруп берген. Оон ынай, К. Долчу-оол үстүдө адаанын «Тувин-ская правда» болгаш «Центр Азии» солуннарга менч кел-дергей үгүлдөп бижиткен ил-дык хомудангыч болган. Ол дугайында каталтап, хей чү-дө чуталаары менч эчок-ла-дыр. Черде илчаш болум ки-жилер-биле келип-херекчөк кы-ларына сундум чок. Чүвө түн-нелдиг болуп болгай. Ылчан-шин илереп келир апар. Бо бир черде чөдө бергени иле-рэн. Бо чүд дээрге, чамдык төтөглекчилер бистин ажил-дыкка уурдалуун, чүд-лаа кылар айын тыпайн, өскө аргалар ажилгап турары-дыр деп санаар мен. А «Центр Азии» солунда менч хама-арыштыр бижээр үгүл дээр-ге, ол кол уланышкыны менч өвөс, хары мээ, алманы тудуп алган, чонун бодурун эрге-шөөзүн-биле солгуп ал-ган Президентизинге, Чазакке бүүдү халдаашкын-дыр деп ажил-биле чуталаар апар. РФ-тин Президентизиниң Т. Д. Буруп эргиди төлөзүн К. С. Монгуштуң дугайын бижир турары база-ла ынады соору-галыг дээрзин номчукулар билер турар. Ону оппози-ция хажызындап ивжиң хелденишкни деп санаар херек. Бир өзүс чүгүл херек болза, мен Президентизиниң оперативга ажилдар чө-оон-даа өскө чогуур докумен-тилер турар болгай. КХЭ «Ан-чыны» удуртулганы сонгаар бир черде «Белка» деп акцио-нерлик ивжиңдеден уул түн-нүг акша-төгериң алган, ону анчыларга ана-ла үлөш, тай-гаже чорудуңкан болган. А херек корулуда алыр болза, бистер бо чылын 2400 кишти тыбарып төр черден чөпшээр-редип алгаш турган бис. Оон иштинден 170 киш кежи ТР-нин Чазаның кууларын фон-дузунга көрдүңер. К. Дол-чу-оол бистеге келген на-гыч-заявка-даа кирбөөн, ана-ла кара турарында белеткел ажилын өгөшөн. Бис «Анчы-ны» лицензия чокка белет-кээни 44 киш кежин хавырлап, 83 миллион рубльге торган бис. Ол анаа удурланган. Моон түңселде Долчу-оол Иштиң херектер ажилы-дан ажилдакчылар амылдыр-ген, бистин хамык докумен-тилеристи хавыртып апарган. Ам чартык ай ажил үдө

РЕДАКЦИЯДАН: «Төгериң столдун» кир-жикчилери өскө-даа айтыргыларга хамаарыш-тыр боттарының аңгы-аңгы санал-болалдары илереткен, мындыг ужуражыгаларың моон-даа сонгаар эрттирп, харын-даа рейд болгаш хыналдалар чорудар ажилдар редакциялар-ның журналистерин кириштирп, төтөгөлчи-лериниң болгаш агаар-бойдууска хора чеди-рип турар кижилерин ат-сыын, ажилдап тур-рар черлерин адап, хөй-ниңтиге дындагы ту-рар болза, ол эки түңселдерни бээр ужурулг дээрзин түңнөшөр. Оон аңгыда, солуннарны аңгы-аңгы килдистер моон сонгаар чоңу болгаш номчукуларың соонурулгын турар чугула айтыргыларга хамаарыштыр «төгериң столдары» организачан эрттирер апар. Ол ужуражыгалар ынчан эки түңселдерлиг бо-лур дээрзи чугаажок.

Виктор КАРА-САЛ.

Войдуштуң ээзи бол ХҮТКЕ КЕЛГЕШ...

чугаалап четтин. Даргам ажилдакчылары-биле кайч Хүтге кезип, рейдлерини кы-лып турган, элөөн каш төт-өгөлчилерни тудуп, торгап хөмчөз алган соонда, харың элөөн чүгөзгөй берген. Ол хиреде сууруң чурттакчы-лары бистин даргавысты Хүт-ке келген, аңаш чоруп ту-руп дөш. Иштиң херектер ивжиңде чааа бижип ту-рарың шуут кайгаар-дыр мен. Ий-чыныс адыраң сөктөл-диг кижилериниң кылып ту-рар ажилы-дыр. Анаагың ЧЫМЕА. Хүт заказнигиңдө өгер.

ХАНЫНЫГ КУДА

(Төңчүзү, Эгези 1-ги арында), Август 18 — бүгү назымы-да утундурубас кара хүн. Ол хүн бистин аас-кеңишвисиз үөш шаап, ас, ак-көк дээр-да кезээдо карагылап, бү-гөң, шыдамыр арга чөк ажил-шүүдүгү бисти тавараран. Херектиң ужуру мында: 1997 чылдың август 18-тин хүвүдө мөөн олгумуң чаң-гыс классы эжи Ондар Эрик Эрес-ооловичиниң база Мон-гуш Элида Байыр-ооловичиң өг-бүлө туткан хүнү. Эрте-виниң 8 шаңка 3 миңтау чөт-пейин турда, база бир чаң-гыс классының Түдүш Артур келеш, олгумду оттурчу алгаш чоруткан Хөкжүй олгум холдарын сула салың-кап, таанда кончуг төлөөн удул чытты ийин. Оон 12 шөк үөшүдө «Шорая» сэдиминиң чанынга өштери-биле күдүс белек сэдим ай турда таза-рыштын. Оон соонда олгум бажыкын, ада-неяна, дунма-ларын коор харыч чок бол-ган. Ыры-шөөрүн, оюн-бан-таан, каткы-хөгүлүп олчөөн көргөсөйиң барган.

22-ле дүш соонда, Эрес-оол Ондар (өргөнгөн оолдун аде-ни) чүкү машиналыг, ба-жыңга чедип келди. «Халап-чүгү чүдөк, чоуаның чүвө болган-дыр билбөөн улус бис, Мариян сүрүп чөдө бээр-ге, Манчуретин бадып кел-диңс» деп мындыг. Меч алырлармын, «ылгава-ылгава дункам, таанда өлбөөн дийн, мөң бо оолдарың бөдө шап-кап чедиринер, кара, думчуу-да чок болза өккелдиңер дөш, мен шынын тывайн, дунчам» — дөш чоруткан. Ылчан бис кажан иштинге орган бис Мен ыдыг сөстөр диниашап, оон өөрлерин көр-гөң: «Каның-даа болза ол-гумуң эки көрүңер силер-ниң калчымыс-даа мен болум эмчелдиң, аксы-бокунче доккалжап чөмөргө көрөй» — дөң чанын, дилеп турган мен. Мээң чанышкыны, мы-сымыны кым-даа херекке ал-баан. Ол хонуктарда уйгу-чидым, дун-хүл чок хамык дөргү-лө-төд чок дувуреп, олгумуң дилежин, дуалаажып келте-рер. Биске кончуг берге тур-ган, Безин чаарда, машина балгап шымчелдиң аар беваат бөзүн тыывыл-биле болгаш ажа-тогерик ий-айы-биле үмөйч турган.

Дилээмканың 9-ку хүнү-чөдө азы август 27-нин хүнү-дө ол болушкун илерезин. Сүт-Аксы сууруң хөвөрлө-үстүңгө Чаныс-Терек чаның-га олгумуң алың черге ап-парып октакан болган. Оон мурунда хунерде бис бжма моон дилең-даа турган бис. Ол мал-магарың өттөзгө чө-рүн, бүүгү чоңунун аргыжап оруу чүвө, олгумуң анаа өс-кээртин өккөп октаканнар хире, Кудала болган Ондар Тыва-лең калы кудалал эштерин иштин херектер черинче чыгыштын байсаап эргези бөтөлгөң. Дөргүл-төрөл чоң дилчөп, дуалаажып өгөлдө-нөр.

«Тена мен эрттир өтгөн алган мен» — деп турары база бар. А мөөң өдүр чаа-ла 23 харлыг, эртем-билениң доошуп элган, амдыралдыг орунче шымыл кирер назын чүвө. Бурап кичини чырың төрө чалаган, каян алырын бая болуп билер, чүгө мынды чаң кичини албада-биле, дер-жиниң харымызын каржылап, өккөп кээргөвезин, чүдөң, кара сагыштын, Мурундал олгумуң аштеринге таан ынак чораян мен, мрактан-га эргелдиң, чоргаарыңны чор-раамын шын. Араатажың өзү-биле чаң олгумуң хилчинең өлчө-гөңер. Ийи холду-даа чок, сый шаап октаканнар, арын-чарың, чүдөөңерин, коргу-нарың, Кандыг мынды дөң-нөңиң төрөөн ажи-төлү мы-наван мен, моон сонгаар-да динчибас мен, аа, халак-халак, эргим чан чүмөйиң! Ийе, амдыралга чүү-дө турар, илчалаа-даа мөөң олгумуң болза-даа лезиниң-биле өлүргөңер. Оода чаң чүмөйиң холдары кандыг довуракта азы чер кырыпта сарбайтыр доңуп калган чү-дүр ирги дээш, уйгу-чиды-ным, амыр-дыжым-даа чөк, чүрөөм истай чоң. Тыва ки-жилер мал-маган согартып баштай өзүн үзүп аар бооз, а бо өлүрүкчүлөр мөөң ол-гумуң холдарың дриг чү-дүрүң чап шаап турган ий-беваарга, коргунчуң, дилч-өөңериниң. Кандыг кончуг хил-чинең көрүң ол, чажым!

Сарыг назын берелиңне кичи дываажан-даа ораңгың кичи амдыл чурттап, амдыралга ужурулг. А мөөң олгумуң ажиң-чөмү тудуп чып, амды-чөкчү-дө кылар холда-чөк, чүү-хөө-даа көөр калаа чоң дунчаар кууларга чөк, та канчан чурттап чоң сол олгум. Аа, халак, лаячың-зың чок чурттаар берг-эң. Оода-ла олгум холдарың өккелдиңер, өлүрүкчүлөр!

Хүн келген тудум, мөөңө не кижиге дыка-ла берг-едир, чоктаңгы-дыр, 9 ажа-төлүм ада-нези, бистер, ыл-дал-сыктан хилчинеңиң-даа бердиш. Хангың куданың чалагаан көрүп алган, ыл-дал-сыктан, караам чажын дун-хүл чөк төп, чүрөөм истай чөр! Аа, халак-халак, хайы-раалыг даянышкым, чөкөң-кижим, кайгалым!

Каразыттың турар улчө-вөңү чаның классыларың чугалаанар: олар өг-бүлө-лөрдүгү, ажиң-төлдүгү уулг ки-жилер, Кимьяал дээрге. Он-дар Гониял Саныг-оолович, Монгуш Вячеслав Керген-оолович бала, Кыргыз Хей-мер-оол дээрэн олар 30-40 хар үөшүдө алыр. Анчы-тарын оюругадың хамаан-чөк, боттары харың кем-кэ-ниң чүдөткөңөр. Херектиң баштайгы истекчиң Доржу Алексей Хертековичден ай-

Херектиң узап турарын, бир истекчи алыр-ла, ула-ваанда өскөзүнө ивжиңир, оон оозу база солгур. Мын-да черде чылдаган бар чүвө бо. Сүт-Хөлдө херекти Ча-данаане шилчткен. Херек кичилер тур ирги дээш ке-жин-ле турар, ам шуут ша-лай-да бердим, тургутум! Каравыттың турар 3 кижиниң бирээни хоругда-ва, мен бодарымга, үшкү кижини тутпанда, аксы-сөзүң албаанда, артка 2-зин үндүрбө, хостава деп бодар мен. Кандыг чылдаган-биле республиканың улуг проку-рур Ондар Гега биле Кор-ген-оол Вячеславы хостап салганын база Кыргыз Хей-мер-оолду чүтө тутпай, хо-рудугайы турарың?

Кижилерге кандыг-да ба-гай чүвө кылбайн, ажил-те-лүдүс азырап чоруур бөдүү-дү-бүлө бис, илчалаа-даа улустуң күөңгөл чогуң. Кон-туучуң, хунуңне өлүрүңү-күн, бижектээшкни, боолааш-кын, чааралаашкың? Чата-нада 4 харлыг чаш уругуң күштээш, өлүрген дээрге суг кичи черде кайгаар, чуга-лаң чүвө тыппас-тыр. Во чүд? Бо лезинлерден, өлү-рүкчүлөрдөн колд деп хоруй берген олуртуваста, олар тө-рүңден турбайн канчаар. Кү-жүңгер нелер, өлүрүңүздөгө өршөдө көрүспөздүңер. Ал-га чүвө кижиниң амдык алган соонда, амдык-биле хары-нашпайн?

Анчы-шөзүң, ак-көк лезиниң алаашпа өдүм-чидим көрбөй чуртталган. Өлүрүңүздөгө чүдө хостөп салбай көрүңер, Бистин бичин күрүңөс — Тыналыста дүржөктөр, өлү-рүкчүлөр эвези, а дузаарга, эң кижиликер хөй, шын черде тынээр деп буауер, эрге-чөк хойлугу органырыңа улу-ду биле илчелешсе.

МОНГУШ, Сүт-Хөл кожуун, Сүт-Аксы өсүр. (Гонорарын созуңа).

БОДАЛДАРЫМ ХАЙЫРАЗЫ

Салаам чүзү үш-үш

Салаам чүзү үш-үш дээрге, Чалбарырым черим өңү, Сагышыраан ырлары-дыо, Салаам чүзү үш-үш дээрге, Чалбышталган...

Өңгө дег чүрөөн кыпсас, Орук-суурга, ажил-ишке, Огдумайлап деткил чоруур, Омаа бедик чоңун утпа...

Ажыг аксы ойда-кайда, Антыг черге туруп сөзлөр, Аастыраак кичи чиртигим, Чамдык өйдө дээр-кудай...

Экер эрнин ынакшылын, Доза турар күчүтөн чок, Ары өө дег имилешкен, Түмөн чоңун аразына...

Ажыг чыбар саяктаарга, Ак шап ише-илчибелер, Көңүлдүр дег, кыгырамыр, Ырак черден эки көзгө...

Куюм сеткил чырыш кыныр, Орай күстүн тынжындан, Оңган бойдус аяс дуне, Хыраалай бээр, донаттай...

Бирап, ыглап караш кыныр, Карактарым оду чырып, Ырдын араак бийик бээрим, Ындын шоорум болган-дыр...

Чая ном

«АЛДАН-МААДЫР, ӨГБЕЛЕРГЕ ТУРАСКААДЫГ»

Шак мындыг аттыг, шагда манааным ном үнүп кээп-тир. Бир-төө, алдан-маадырлар чуртундогу толү болганында, өөрүмөзү арка чок...

Кирген материалдары хой яныз угла-нышкыныг: Алдан-маадырлардын тура халышкыныг 110 чыныга тураскааткан...

Ини дылга кылдырган ном, Документтер, илеткелдерден аныгда, орус дылга бижиттиг...

Номда авторлар (илеткелчилерин база санап тур мен) хой болгаш оларын аразында бүгү Тывада ат-сүралгы кижилер бар: Ш. Д. Ооржак...

«Тура халышкыныг» чыгдарсаанаран болгаш түнөшкелерин шын билди үнөзөрүнөс биске дыкка чугула...

Бо бичин мелээмин доозуп тура, билди алганын бир чүүлдү эш-өөрө дыйналыг каргасын акыбаса боор...

Оп аэ ОХЕМЧИК, Журнал, ет, чогаа гчы.

УГААН КИРГЕН

Амыдыралга болган таварылга

Самдан ашак өргөн өрте тургаш, адын ээртээш, каш инектерин өттүг черге чедирер дээш чорупкан. Час орайтаан, хар чаа арзэн, кыш берге болганында мал-маган арай боорда чыл-ашан...

Кышкы бойду тынжындан Кылааныйн чайнаа хыраа Кыйгак хунге мөңгүнелир, Кыпкан от дег ошкажыгдан Кыстык чаагы, эринери Кызыл өрт боор долбаналыр...

Хамыкты кайгаткан

ОН ДӨРТ ХАРЛЫГ

Парижге эрттирген делегей чергелиг мөөрейге гроссмейстер аттыг нормазын

От медээ бистин хунери-висте кымын-даа элдесиндирер хире өвөс болду дег, Ынчалза-даа от рекордтун тургустунагында кол чүүл — бальдр-бээжек француз оолдук хар-наамы-дыр ийин: 14 харык кырынга ийи ай немешек. Этын Бахро шыдыраа төөгүзүдө эд амык гроссмейстер болуп илерээш...

Ол медээ бистин хунери-висте кымын-даа элдесиндирер хире өвөс болду дег, Ынчалза-даа от рекордтун тургустунагында кол чүүл — бальдр-бээжек француз оолдук хар-наамы-дыр ийин: 14 харык кырынга ийи ай немешек...

Руслан Повомарев октябрь 11-де 14 харлаан, Оң мурнуу чартында ол Ереванга 18 хар чедир наамдыг оолдар аразына конуг шымырак составтыг делегей чемпионнадын ойнап алган. Руслан 14 харлаан төртүттүгүн хураа демелетип эрттирген до-роанга, Киевке болган делегей чергелиг маргылдага киришкен...

Юрий РАЗУБАЕВ, делегей чергелиг гроссмейстер, Россиянын алдарыг тренери. № 43 «Неделя» солунда Данзы САЛЧАК очулдурган.

Оол ужуражып келгеш, мөңдүлөшкөн. Оңи чүү боор, ийи бут баксыраан, мал кырында олуруп алгаш, каш илек отка чедирип чордум, кайнаар углап бар чок сен? — деп, Самдан тодаргайлап айтырган...

БЕЛИНЧИ

Ойнай-сылдай

Кудай-дээрин хиндинде бичин-даа хир чок, чайгы аяс каан хунерин бирээзи, Суур адаа таламында кезек баккынарнын кайдайлар хем кыдымын калбак шыгына дүк хап орнаган. Херөөжөн чон черде мылдыг, чыгыс черге чыгып келгенде хөлгү, соруктуг-даа, Шаа чылбайтыр апкан Белинчи деп шолалыг ирей чиди келген...

Белинчи ирей өлтиг черин шийип алгаш, дүк хап киришкен. Ийи таанык тырлык хире иянгем, кезек дымтаган орнаган. Ол аразында бир уруг девиден маңап келген...

Белинчи ирей өлтиг черин шийип алгаш, дүк хап киришкен. Ийи таанык тырлык хире иянгем, кезек дымтаган орнаган. Ол аразында бир уруг девиден маңап келген...

Юрий РАЗУБАЕВ, делегей чергелиг гроссмейстер, Россиянын алдарыг тренери. № 43 «Неделя» солунда Данзы САЛЧАК очулдурган.

Оон ужуражып келгеш, мөңдүлөшкөн. Оңи чүү боор, ийи бут баксыраан, мал кырында олуруп алгаш, каш илек отка чедирип чордум, кайнаар углап бар чок сен? — деп, Самдан тодаргайлап айтырган...

ЭХ, СОЛУНУН!

Россия эстрадазында алдарыг ыраажызы Алла Пугачева, чуртуну анык реформатору, РФ-тин Чы-зааныг бирги оракачызы Борис Немцов Чаа чыл мурнуу чуртунда ВЦИОМ-нун үлдүргө түнөшкөн эсугар алырга «чылдыг херөөжөн кижизи», «чылдыг эр кижизи» деп аттарга төлөшүг болганнар...

Америкада кижилерин эргезип камгалаар «Фри-дон хаус» деп организа-ция делегейге кижилерин эргезип болгаш хостагаларын камгалаар талазы-биле илеткелди шарлап үлдүргөн. 1997 чылда чер кырында 191 чурттарын «хостуг кар-тамында» 16 чурттарга кара будук-чүрүп каап болган, Оларга Согу Керей, Куба, Судан, Ирак, Афганистан, Кыдат, Сомали, Сирия, Вьетнам, Туркменистан, Саудонская Аравия хамаарып турар. 81 чурттарын хостуг деп санап турар, ол чурттар-нын аразында Россия база кирип турар.

Делегейни дескиндир үрдүрүп каап шар-биле долгандыр ухар дээш америк Стив Фоссетт Россияныг девискаринче Анапа талаамында кирип келгеш чоруп ора, шар-нын терморулатору үрэгениден Тимашевск районунг девискаринге хойон ужурга таварышса, Россиянын эрге-чыгарга организарынын айтышкыныг эсугар Фоссеттке агаар кордорун тургус-кап.

Румынныг моон мур-нунда хааны турган Ми-хай, бир өвөс Турган Рес-публиканыг конституция-зын хундууен, хулаа көөр болза, чүргүчө эеп каарын чөпшөрүн тура-нын Румын Чаахтыг тө-лөзери медээлген. Ол дөзгө Бухарестинг удрут-чүзүлүшү Михаилыны кыгырамынга бир дугаар албан-эсууну харызын болуп турар. Михаилын чүргүчө кол-ла келишсе турар чылдагыны — бо-дуну уруу Маргарита өңүнүн салгаан дамчы-дыг бээр болуп.

ШОЛА АТТАР

АЖЫНМАҢАР, ЭГЕНМЕҢЕР

№ 114 «Шын» солунда Кызыл хоорайдан Сыгырган Ырыш огул Монгуштуг «А силерин кым деп ойзу адаарыл?» деп чүүлүн сонуурган номчудум.

Кижилерин аакы-ча-цын, арып-шырайын хевир-дүрүзүнү, ажыл-агыйынын ааны-биле бо-ла шолу аттарын чыгыс чер-чуртулар болгачок-ла тыпсы-кан болтулар. Ол шолу аттар чамдык кижилерге бар-рык-ла бүгү назында эсуугу-ла чырык өртөмөчкө төртү-түрөгө, ада-незинни, ха-думазыны, дөргүл-терел-дерини хойлу эсуугар тывскан аттары-биле бир дөмей, кырып-чөңүгө че-дир-ле эдилеп чоруулар.

«Хлеб-Кадай» деп алдан-маадыржыларын адай бергени таварылга өвөс-ле болгай. Ол ышак Социалист Күш-агылдыг Маадыры Да-жир Намчал Ооржакка «Маа-дыр» деп хундуу ат бер-генер. «Сүт-Хол» совхозна 30 ажык чылдар иштинеде малчылап келген, орды-харыялыг, Тыва Респуб-ликаныг алдарыг малчыны Денгер-оол огул Серген-оол Монгуш шөвиг албанын Э-тонунга конуг быжыг ко-рум-чүрүмүнө эрттирген. Оум сүт-хөчүлөр, ылаанга кара-чыраакылар «Эстон» деп адай бергенер. Аллар-дыг малчын Сержен-оол ол-ла «Эстон» деп алгы ам-даа эдилеп чоруур. Базы-ла «Сүт-Хол» совхозтун мал-чыны чоран Серет-оол Он-дар болу узун мага-боттуг, мөге-шымырак чоргаар бо-лган шын-ла, анаа дүшү-тур «Чоргаар» дийи берген-ер. Ол-ла совхозтун хой-жузу чоран Быстан-оол Донгакты «Частыр» дээр, «Чоргаар»-даа, «Частыр»-

даа богу бистин аравыста чок. Экер-эрес кижилеринг чамдыктарын «кайгал» ди-жир бис. Ынчалза-даа кай-гал деп шолу атта ийи утка бар дээрин утпаза чогуур. Оор, бузут кылар, алык-сак-чиксек, чазып-хонтак, силгиң каан дилги кежи ышак силгиң кеттинген, күвүр чоңун мөлчүп тур-дас, бакан ажык байып олбук-хемис чаткан, орду деп бакан-балаттыг, хой сай ашка-тогеритиң чам-дык эштерин кайгал диг-дээр, окта-ла таварыш-тыг болган төлөздө шолу аттарда черле ханы чтка сингени магыш чок. Чон шолу аттарын дужа-кебже-тыпсы бербес болду ийин. Даңгаар-ла чыраа-чыраа айттарлыг кижини «Чыраа-Аттыг», чарыштарга бо-лган-ла чок эртин келгилээр чүгүрүк айттарнын элзери «Чүгүрүк-Аттыг» дигилерин шыжакыл бис. Боттарынч чыгыне аттарынга дүшкөн шолу аттарлыг болтулай

бергилээр эштер бо-ла тавар-шыкылаар. Чинээлээрге, Оттук-оолду канчал, «Шак-тыр» дээр-дир. Чонунга чемелеткен, өөрүнүп сетки-линге арай элчок, таарыма чок үүлгедигер кылып чорашан, шолу аттарга ече-динген эштер база тургу-лаар. Тодаргайлаарга, чү-өөрүнден кайгал-ла-бир чү-вөзөп, алгаш, ону делир элдерин болавас, шуут-ла «эитер» азы ычпач-мын-чап тургаштын акка-тогерик ушта шалп аларын бодаар чинжик, чылды кижилерин «Соруп-чырлар» деп шолу-лагылап алгылаан боор чү-вө. Нингиз-биле алгаш көөрге, шолу аттарда ханы чтка сингиккен бооп турар-дыр.

Бистин аравыста чамдык эштер чыгыс чер-чүртүгү-ларын «кайгырлаан» шолу аттарынга таарышмас, аажок-ла ажынын, хобалаар. Оон келерсе, кижик кырыне күскелээн диге ышак, шү-рүл келгилээр коргучу-лаа, хомуланыч-лаа. Төлөп чок кижилерин чон чыгези-биле шолалап турары чөп-түг болбайн аап. Анаа ажынып, шыжыгы, хоралаан ажык чок болгу дег. Төлөп-түг кижилер шолу аттарын-га пат-ла чаңыгып калгы-лаар болгаш боттарынч чыгыне аттарынга дөмей-дөөлөр.

Бистин тыва улус шаг-төгүдөң бээр-ле шолу ат-тарын «мастерлер» чо-рван болгаш улуг намызг кижилерин, ада-өбелерин, бет, күнчүлгавын ойзу алаар, шолалаар турганнар. Мен болаарымга, амгы үеде ка-ны хамаанчок кижилерге шолу аттар тыпсып, «шан-наарын» арай-ла коргучтук, сезинчиг деп болаар мел. Невизин кошпак чамдык эштер шолу аттарга таар-зынас, хөлчөк-ла хоралаар боор чоран. Харын-ла кижини мырнайыл сылба ат-тээр чыгыс-лаа апаарлар. Ындыг болганла, шолу аттарны болачылг шилип алары күзөмчүл-дир.

Ондар БОГАШ, Сүт-Хол кожуун.

«ШЫН» — ТЕЛЕКӨРҮКЧҮЛЕРГЕ

Понедельник

ФЕВРАЛЬ 2
БИРГИ ПРОГРАММА
РНТ, БИРГИ канал

9.15 «Салгал дамчаан бачыт», сериал.
10.00 Хуулгазыннар шөлу.
11.00 Калдыкшыл.

16.05 Сылдыстар шагы.
16.40 «Робин Гудтун чаа ужу-ралдары», сериал.
17.10 Он алды харга чедир...

11.30 «Графиня де Монсоро», т/с.
12.35 Урмас Отг Алла Пугачева-биле.
13.30 Подium.

14.00 МЕДЭЭЛЕР.
14.35 «Мөгө кадайланым», кыш, уран-чечен фильм.
16.20 Мэц Пушкеним.

19.00 Дилалог.
19.20 ТЫВА ЧЕРДЕ.
19.40 Коллаж.
«РОССИЯ» канал

14.00 БӨГҮН ЭРТЕН.
14.10 Дүпү ТҮННӨЛДӨРДЕ.
15.10 ТҮННӨЛДӨР. Спорт

сериал, 24-кү сериязы.
22.10 Курлавыр.
22.20 Криминал.

Вторник

ФЕВРАЛЬ 3
БИРГИ ПРОГРАММА
РНТ, БИРГИ канал

14.30 Аялганы тып көрөм.
12.00 МЕДЭЭЛЕР.
12.45 «Калды» деп программа.

19.30 Аялганы тып көрөм.
20.00 ТЕМА.
20.45 Тамчыктыг удучар, чаштар

8.15 Барааннарны — почта дамчыштыр.
8.20 «Стронг» көргүзөр.
8.25 Демдеглей көрүп ал.

16.40 «Ле Монти».
16.20 Мэц Пушкеним.
16.30 Бичи тоянчы, т/с.

19.35 МЕДЭЭЛЕР.
19.45 Коллаж.
«РОССИЯ» канал

14.15 Криминал.
14.35 Орус назын.
15.00 Телеоюн.

көмнүг үүлгедешкинери, барымдаалыг сериал, 23-кү сериязы.

среда

ФЕВРАЛЬ 4
БИРГИ ПРОГРАММА
РНТ, БИРГИ канал

14.25 Шериг салдыг.
15.00 МЕДЭЭЛЕР.
15.20 «Кыскал пантера», т/с.

20.40 КИЖИ БОЛГАШ ХООЙ-ЛЫ.
20.45 Тамчыктыг удучар, чаштар

8.00 Дежурный көзөк.
8.15 Барааннарны — почта дамчыштыр.

14.00 МЕДЭЭЛЕР.
14.30 «Ай казының дүлөс», уран-чечен фильм.

20.00 МЕДЭЭЛЕР.
20.30 Тодаргайы-биле.
20.45 «Санта-Барбара», т/с.

15.00 «Кем-херек үүлгедешкинери». Амгы үшүнч болушкуннар, 1-ги фильм.

22.10 Курлавыр.
22.20 Криминал.

Четверг

ФЕВРАЛЬ 5
БИРГИ ПРОГРАММА
РНТ, БИРГИ канал

14.25 Шериг салдыг.
15.00 МЕДЭЭЛЕР.
15.20 «Кыскал пантера», т/с.

14.30 Аялганы тып көрөм.
12.00 МЕДЭЭЛЕР.
12.45 «Калды» деп программа.

7.50 Мультифильм.
7.15 Оттун кел даан.
7.30 МЕДЭЭЛЕР.

14.30 Та бүзүрөкөр, та бүзүрөкөр.
14.00 МЕДЭЭЛЕР.
14.30 Тодаргайы-биле.

20.00 МЕДЭЭЛЕР.
20.30 Тодаргайы-биле.
20.45 «Санта-Барбара», т/с.

14.15 «Кара кулактыг Ак Бим», 1-ги сериязы, В. Тихоновтун 70 чылыгына.

22.10 Курлавыр.
22.20 Криминал.

Пятница

ФЕВРАЛЬ 6
БИРГИ ПРОГРАММА
РНТ, БИРГИ канал

14.25 Шериг салдыг.
15.00 МЕДЭЭЛЕР.
15.20 «Кыскал пантера», т/с.

14.30 Аялганы тып көрөм.
12.00 МЕДЭЭЛЕР.
12.45 «Калды» деп программа.

8.20 Калдыкшыл.
8.25 Демдеглей көрүп ал.
8.30 Акшалар.

14.00 МЕДЭЭЛЕР.
14.30 «Ай казының дүлөс», уран-чечен фильм.

20.00 МЕДЭЭЛЕР.
20.30 Тодаргайы-биле.
20.45 «Санта-Барбара», т/с.

14.15 «Кара кулактыг Ак Бим», 1-ги сериязы, В. Тихоновтун 70 чылыгына.

22.10 Курлавыр.
22.20 Криминал.

Суббота

ФЕВРАЛЬ 7
БИРГИ ПРОГРАММА
РНТ, БИРГИ канал

14.25 Шериг салдыг.
15.00 МЕДЭЭЛЕР.
15.20 «Кыскал пантера», т/с.

14.30 Аялганы тып көрөм.
12.00 МЕДЭЭЛЕР.
12.45 «Калды» деп программа.

8.20 Калдыкшыл.
8.25 Демдеглей көрүп ал.
8.30 Акшалар.

14.00 МЕДЭЭЛЕР.
14.30 «Ай казының дүлөс», уран-чечен фильм.

20.00 МЕДЭЭЛЕР.
20.30 Тодаргайы-биле.
20.45 «Санта-Барбара», т/с.

14.15 «Кара кулактыг Ак Бим», 1-ги сериязы, В. Тихоновтун 70 чылыгына.

22.10 Курлавыр.
22.20 Криминал.

Воскресенье

ФЕВРАЛЬ 8
БИРГИ ПРОГРАММА
РНТ, БИРГИ канал

14.25 Шериг салдыг.
15.00 МЕДЭЭЛЕР.
15.20 «Кыскал пантера», т/с.

14.30 Аялганы тып көрөм.
12.00 МЕДЭЭЛЕР.
12.45 «Калды» деп программа.

8.20 Калдыкшыл.
8.25 Демдеглей көрүп ал.
8.30 Акшалар.

14.00 МЕДЭЭЛЕР.
14.30 «Ай казының дүлөс», уран-чечен фильм.

20.00 МЕДЭЭЛЕР.
20.30 Тодаргайы-биле.
20.45 «Санта-Барбара», т/с.

14.15 «Кара кулактыг Ак Бим», 1-ги сериязы, В. Тихоновтун 70 чылыгына.

22.10 Курлавыр.
22.20 Криминал.

ЧАРЛААДАР

САГЫНДЫРЫП ТУР
Чурттакчы чоннун, албан черлеринин, хоорай организацияларының кичээнгейинге!
Кызыл хоорайның чурттакчы чоннун, албан черлеринин, хоорай организацияларының кичээнгейинге!

ПАВИЛЬОН АЖЫТТЫНГАН

Теп рынокта ногаа садар салыгга СЕРИЛГ (крытый) ПАВИЛЬОН ажыттынган. Хостуг садыглар черлер бар.
ӨРТӨӨ 7 ХОНУК ДУРГУЗУНДА ХАЛАС БОЛУР.

КРИНО

ФЕВРАЛЬ 1-ДЕ
«НАВЫРАЛ»: «Дорамчыл» (Индия) 2 сериялыг
ВИДЕОЗАЛ: «Кинбөксер 5»: «Жезан ялазы» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00 17.00.

Тыва Республиканың Иштиги херектер яамызы 1998 чылдың январь 29-та албан-хуульдезин куудейин тургаш, айыл-халапка таварышкан Мөнгүн-Тайга кожуун чагыргазының Иштиги херектер килдизинин истетке салбырының истеткизи, юстицияның лейтенантызы

Марта Оңтай-оолзина
БАЯНОВАНЫ
База Мөнгүн-Тайга кожуун чагыргазының Иштиги херектер килдизинин кеземче херээ истетөө салбырының начальниги, милицияның улуг лейтенантызы
Донзун Комбетвич
САНЧАТТЫН
мөчөзүнүн харадал-биле дымнаттышкан, оларның дөргүл-төрөндеринге болгаш чок кижидишерини ханы кажыдылалды илередип тур.

Кызыл хоорай, Красноармейская, 100, индекс 667000.
ТУРГУЗУКЧУЛАРЫ: Тыва Республиканың Чазва болгаш «Шын» солун редакциязының коллектив.
Кол редактор Василий ХОМУШКУ.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ КОЛЛЕГИЯЗЫ: Артур ХЕРТЕК (кол редакторун орадакчызы), Кустугур САТ (харыскалгалыг секретары), Адыгыт СААН (килдиз редактору), Арачор ОКСУР (килдиз редактору).
РЕДАКЦИЈАНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор — 3-43-34; келген кижилер хүлөөп алдыр чөр — 3-33-91; кол редакторун орадакчызы — 3-33-91; секретары — 3-36-82.

Агар санывыс: № 4070381040000010000 КБ «Тувакредит», ИНН — 1701008465; корр. сч. 30102810200000000729 БИК 04304729.
Солун неделедя 3 катал үнер.
Кемчээли 2 парламал ама.
Тиражы 6044.
Чагыт № 48.

Солун Россия Федерациязының Парладал болгаш мессалыг информация кесектеринин талазы-биле хообулжу-дуглазын чорудулгазына контроль болгаш бүртүкеленип Тыва ивексээр өргөлдөүгө бүртүктүнген.
Бүртүктүрген дугайы — Т 00007
Солунда парламталыг материаларының авторларының бодаллары редакцияны туруну-биле дүшүпкө барып болур. Адыгыттың салбары болгаш өскө-дал фактылар, дынадылары дээш авторлар боттары харылаалар.